

Centre de Recerques Polítiques de Sciences Po (CEVIPOF)
Centre National de Recerca Científica (CNRS)

Nicolas Sauger

El centrisme a França o el fracàs d'un èxit

La concreció i l'adopció d'una estratègia clarament centrista per part de la UDF a França ha estat progressiva i té com a principal raó de ser, avui i de la mà de François Bayrou, un doble objectiu: bastir una opció de rebuig a la lògica majoritària i bipolar, d'una banda; i disposar d'un instrument per a la consecució del càrrec presidencial amb una estratègia pròpia, de l'altra. Nicolas Sauger, expert en l'evolució del centrisme a França, explica també les ambivalències –les dues *ànimes* de la UDF avui expressades en el Nou Centre d'Hervé Morin i en el Moviment Demòcrata del mateix Bayrou–, i les contradiccions i dificultats internes, moltes d'elles presents ja en les fases inicials d'aquest llarg i tumultuós procés cap a la definició d'un projecte centrista autònom. Un camí que ha comportat que la UDF patís els darrers anys, en moments determinants, *desercions* importants entre les seves files, sobretot cap a la UMP de Jacques Chirac primer i de Nicolas Sarkozy després.

Amb 6,8 milions de vots obtinguts la nit de la primera volta de les presidencials –el 18,5% dels sufragis emesos–, François Bayrou, president de la Unió per a la Democràcia Francesa (UDF), ha contribuït àmpliament al sentiment de renovació que ha ofert la campanya presidencial del 2007, que no havia començat amb els millors auguris per a ell. Fins a mitjan novembre del 2006 els sondeigs només li donaven un resultat d'entre un 6% i un 8% –si fa no fa el mateix percentatge que havia obtingut en el moment de la seva primera candidatura el 2002. No obstant això, entre desembre i gener aconsegueix pujar un nou

esglaó, aproximadament d'un 10% a un 12% de les intencions de vot, i reprèn així els resultats que les llistes de la UDF havien obtingut en el context, aleshores favorable, de les eleccions regionals del 2004. Però durant el mes de febrer del 2007 progressa espectacularment, fins a atènyer resultats d'un 23%, i fins i tot d'un 24%, en les intencions de vot que, no obstant això, baixaran molt ràpidament –de fet, aquest resultat li permet equiparar-se a Ségolène Royal– al voltant del 19%, que finalment és el resultat que va obtenir. Tot i que ha estat l'únic candidat que ha tingut una dinàmica molt positiva per assolir els seus objectius, François Bayrou no ha aconseguit transformar el seu èxit en victòria, en el sentit que malgrat que ha obtingut un nombre de vots superior –prop d'un milió– als que va obtenir Jacques Chirac en la primera volta de les eleccions del 2002, o un percentatge igualment molt superior al de Jean-Marie Le Pen en la mateixa data, ell no ha aconseguit passar a la segona volta. D'altra banda, la raó principal d'això rau en la capacitat de resistència dels dos grans candidats davant l'erosió dels seus objectius, fet que tradicionalment coneixen bé els favorits en aquest tipus de campanya. No obstant això, aquest èxit s'acabarà transformant en un fracàs quan la majoria dels dirigents del seu partit, i pràcticament tots els diputats, preferiran desertar de la UDF per fundar una formació política pròpia –el Nou Centre– i acusaran François Bayrou de fer el joc a l'esquerra i de no reconèixer els seus «aliats naturals», és a dir, Nicolas Sarkozy i la Unió per un Moviment Popular (UMP).

L'èxit relatiu que ha conegut la UDF s'ha estructurat a l'entorn d'una estratègia política generalment qualificada de centrista. Aquest qualificatiu, diguem-ho clar, no és nou per a la UDF. D'altra banda, el qualificatiu és tan polisèmic com la UDF, és difícil de classificar. No obstant això, remet a un cert nombre de transformacions efectives que aquest partit ha anat experimentant des de l'any 1998, tant pel que fa al seu paper en l'escena electoral francesa com, si parlem amb propietat, en la seva posició i estratègia política.

El centrisme no correspon aquí a una qüestió, abans de tot, de programa polític. D'altra banda, des d'aquest punt de vista, la UDF es caracteritza, des que es va fundar el 1978, per una constant ben definida que es basa en la seva vinculació amb la triple inspiració liberal, social i europea. I tot i que aquestes nocions es van aplegar per formar el primer eslògan de la UDF, encara avui apareixen en el nucli del seu programa. Això no obstant, cal reconèixer una certa evolució de la UDF en la seva posició entre l'esquerra i la dreta. Una anà-

lisi dels programes –duta a terme seguint un examen temàtic dels programes dels partits– posa de manifest efectivament que la UDF s'acosta al centre de la dimensió esquerra-dreta, que assoleix pràcticament una posició central el 2002 i que es decanta cap a una posició lleugerament en el centre esquerra el 2007. Si es vol precisar una mica més els termes d'aquesta anàlisi, la UDF roman avui més aviat en la dreta en termes de programa econòmic, però s'inscriu en el centre esquerra pel que fa a la majoria de les altres postures.

En una definició clàssica, l'expressió *estratègia centrista* s'entén com un rebuig a la lògica majoritària i bipolar. En el cas de la UDF, aquesta estratègia ha estat, tanmateix, durant molt de temps parcial o no ha reeixit, en el sentit

que més aviat fa referència a la retòrica utilitzada pel partit que a la manera d'actuar dels membres del partit. En efecte, si la UDF va utilitzar la seva posició de base entre la dreta i l'esquerra el 1999 per poder escollir Anne-Marie Comparini al capdavant de la regió Roine-Alps, aquesta situació no s'ha

reproduït mai més, fins ara, en una assemblea. Cal recordar que el context va tenir aleshores un paper determinant. Aquesta elecció va tenir lloc després de la invalidació de l'elecció de Charles Millon en aquesta presidència gràcies, en aquell moment, als vots del Front Nacional (FN). La situació de la UDF avui no correspon a la que podia tenir una part del Centre dels Demòcrates Socials (CDS) el 1988 quan es va crear el grup de la UDC a l'Assemblea Nacional dins una perspectiva d'obertura cap al govern d'esquerra. La UDF no és l'única responsable d'aquesta situació, perquè la raó de l'absència d'obertura vers l'esquerra es troba, en principi, en el rebuig reiterat del Partit Socialista (PS) de no voler considerar una possible aliança amb la UDF. D'alguna manera, l'esclat de desavinences a la UDF, després de la primera volta de les presidencials, entre una ala que propugnava l'aliança amb la dreta –el Nou Centre d'Hervé Morin i de Gilles de Robien– i una ala que refusava qualsevol tipus de coalició electoral –el Moviment Demòcrata (MoDem), dirigit en tot moment per François Bayrou, que conserva també la marca de la UDF– mostren ben bé el caràcter fonamental d'aquesta ambivalència de la UDF entre els anys 1998 i 2007.

L'adopció d'una estratègia centrista per part de la UDF ha estat progressiva. D'entrada, es va fer evident a través de la fi del principi de candidatures úniques de la dreta moderada en les eleccions nacionals i locals. Per a les eleccions legislatives del 2002, la UDF va competir amb la Unió pel Moviment

El qualificatiu centrista és tant polisèmic com la UDF difícil de classificar

Popular (UMP) gairebé en una quarta part de les circumscripcions electorals. El 2004, en el moment de les eleccions regionals, la UDF tenia llistes independents aproximadament en dos terços de les regions. El 2007, la confrontació entre candidats de la UMP i del MoDem va ser un fet en gairebé la totalitat de les circumscripcions. Els candidats del Nou Centre –menys d'un centenar en total– han intentat reprendre la tradició de l'aliança entre la UDF i la Unió per la República (RPR). Tanmateix, atesa l'asimetria de les forces i la inexistència d'organització d'aquest partit nou, la situació no sembla equiparable.

Aquesta estratègia centrista ha anat acompanyada també d'una polarització sensible al si de la dreta moderada, posada de manifest en les crítiques cada vegada més radicals de François Bayrou, primer, contra Jacques Chirac i, ara, contra Nicolas Sarkozy. Aquesta radicalització de les posicions de la UDF s'ha fet palesa, al llarg de la legislatura 2002-2007, en un allunyament progressiu del suport al Govern per part de la UDF. El 2004, en el moment del debat sobre la moció de censura presentada pels diputats socialistes contra el Govern de Jean-Pierre Raffarin, algunes setmanes abans de les eleccions, François Bayrou va criticar apassionadament la majoria en el poder. Estigmatitzant la «falta de govern» en molts aspectes, el president de la UDF va poder afirmar així i amb més contundència que «el Govern, fins ara, no ha realitzat l'equilibri entre reforma, justícia i intel·ligibilitat»; al mateix temps, la UDF es negava a fer un vot de censura contra aquest Govern. Aquesta retòrica centrista, utilitzada per la UDF per situar aquest partit com a l'únic quant a la recerca de l'interès general per sobre de les separacions partidistes, es pot considerar, en certs aspectes, semblant a formes d'expressió contemporànies de populisme, una de les característiques del qual seria la denúncia sistemàtica dels partits establerts. La denúncia de la UMP com a partit únic pot semblar, des d'aquest punt de vista, un fet simptomàtic. Després d'abstenir-se i de votar en contra de textos decisius –el Projecte de llei pressupostari, sobretot–, el president de la UDF es va decantar finalment, el maig del 2006, per donar suport a la moció de censura presentada pel Partit Socialista contra el Govern de Dominique de Villepin.¹ Aquesta presa de distància s'ha concretat també en postures diferents respecte a les de la UMP, com ara els mínims socials, els treballadors del col·lectiu d'intermitents i precaris de l'espectacle o, fins i tot, la privatització de l'empresa Gaz de France. De manera també sorprenent,

La seva constant des de 1978 és la triple inspiració liberal, social i europea

L'entrada en la campanya presidencial de François Bayrou ha estat marcada per la reiteració d'un tipus de retòrica «antisistema» amb atacs contra els mitjans de comunicació acusats de contribuir a organitzar el predomini exclusiu de dos partits en l'escena política, o bé denunciant la manca d'honestedat política dels seus competidors: el fet de qüestionar Nicolas Sarkozy arran de «l'amistat amb el poder del diner» que es va posar de manifest a la Universitat d'Estiu del partit el 2006, n'és un dels millors exemples i, d'aleshores ençà, el candidat Bayrou ha seguit en aquesta línia. Aquesta estratègia ha portat finalment –després de la incapacitat de François Bayrou per accedir a la segona volta de les presidencials– a una temptativa prou explícita d'inaugurar noves aliances més aviat amb el Partit Socialista que amb la dreta. En acceptar el debat amb Ségolène Royal entre les dues voltes presidencials, en fer una crida

«Estratègia centrista»
s'entén com un rebuig
a la lògica majoritària i
bipolar

per preservar la diversitat de l'Assemblea Nacional en el moment de les legislatives, François Bayrou no ha amagat gaire les seves preferències, fins i tot si, finalment i consegüentment, s'ha privat d'acceptar la proposició explícita de col·laboració que li havia fet Ségolène Royal.

L'adopció d'una estratègia centrista per part de la UDF s'entén, en gran part, a partir d'una transformació profunda de la seva *raison d'être* o, en altres paraules, del seu objectiu. D'un partit clàssic de dirigents, organitzat sobretot com a federació de càrrecs electes, la UDF s'ha transformat progressivament en un partit principalment encaminat vers la consecució del càrrec presidencial. Aquesta transformació és, en realitat, progressiva durant els anys noranta, però s'accelerarà dues vegades: una, en el moment de les desercions massives amb l'escissió d'Alain Madelin i la Democràcia Liberal el 1998, i l'altra, en el moment de la creació de la UMP el 2002. Evidentment, aquests canvis diversos estan vinculats estretament els uns amb els altres, ja que el canvi d'objectiu del partit crea les tensions que afavoreixen les desercions i, recíprocament, les desercions, particularment les massives, propulsen encara més l'objectiu presidencial perquè la xarxa d'electes locals es troba molt debilitada. Les eleccions locals de l'any 2004 posen de manifest aquesta dinàmica. En efecte, mentre que la UDF consolida la seva representació en el conjunt dels escrutinis regionals, que són els més importants en l'àmbit nacional, el nombre dels seus candidats a les eleccions cantonals és particularment feble. L'existència d'un doble circuit de representació –inclòs en el

nucli del dispositiu institucional de la Cinquena República des de l'any 1962–sembla plantejar problemes difícils de resoldre, si més no per als partits de dretes. En resum, el centrisme de la UDF és avui, en principi, una estratègia política de sortida incerta dins el marc institucional fixat per la Cinquena República. D'alguna manera, la creació del Nou Centre i la sortida de la part més important de la representació parlamentària de la UDF ha permès al MoDem resoldre aquest dilema. Les eleccions de l'any 2007 han fet palès, en definitiva, que l'estratègia d'aquest partit era la conquesta de l'elecció presidencial i que François Bayrou, en reunir més d'un 18% dels sufragis a la primera volta, ha sabut presentar-s'hi com un candidat creïble.

La UDF se situa, doncs, entre dues posicions: una de partit de govern de la qual es beneficia encara en part pel que fa a les coalicions electorals i en termes de finançament públic –el Front Nacional es beneficia d'una dotació pública equivalent a la de la UDF amb 4,5 milions d'euros, malgrat un potencial electoral més important, si més no abans del 2007– i, una altra d'*outsider* que li permet denunciar una entesa implícita de la UMP i del PS² i apostar per refer completament el funcionament del sistema polític. I això es fa evident també en les coalicions governamentals. El 2002, la UDF va veure com li oferien, i acceptava, una entrada simbòlica del director de campanya de François Bayrou –Gilles de Robien– amb el càrrec de ministre d'Infraestructures i Transports en el Govern de Jean-Pierre Raffarin. El 2005, amb l'arribada al càrrec de primer ministre de Dominique de Villepin, la UDF vota una moció que refusa la participació del partit en el nou govern, encara que no impedeix que Gilles de Robien accepti el càrrec de ministre d'Educació.³ Paral·lelament, en l'esfera local, el sistema de pacte entre la UDF i la UMP no és gaire excepcional fins ara en els àmbits regional, departamental i municipal quan es tracta de dirigir els executius locals. En resum, la UDF no és un partit «fora de l'entesa», però ha adoptat, tanmateix, algunes de les característiques d'aquest tipus de formació.⁴ La lògica d'una competència limitada en l'escena electoral entre la UMP i la UDF sembla descriure bé una situació de «dissolució de l'entesa» en què la UDF no és exclosa de l'entesa –no hi ha cap voluntat d'exclusió sistemàtica sobre això–, sinó que més aviat es tracta d'un nou tipus de competició política que hi està emergint. Una vegada més, les eleccions de l'any 2007 han mostrat molt

El centrisme de la UDF és avui un projecte de sortida incerta en el marc institucional de la Cinquena República

bé la persecució d'aquesta lògica. Les personalitats que depenien de l'aliança amb la dreta per ser reelegides han escollit desvincular-se del plantejament de François Bayrou i han creat un nou partit satèl·lit respecte a la UMP. Contràriament, el MoDem ha entrat en una lògica d'optimització de vots a costa del nombre d'escons a l'Assemblea Nacional.

En conclusió, el futur del centrisme francès és de tot, menys segur. Sense un grup parlamentari a l'Assemblea Nacional, amb una situació encara incerta al Senat, el MoDem no té cap més recurs que el seu líder, François Bayrou. En aplicar el principi de l'obertura cap a l'esquerra, Nicolas Sarkozy ha aconseguit, fins i tot, robar l'originalitat de la posició que François Bayrou va defensar en la seva campanya, amb la seva ambició de reunir «els millors, siguin quins siguin llurs camps». Però el potencial electoral, fins i tot el de François Bayrou, és discutible. Si bé és cert que han aconseguit mobilitzar-se –en pocs dies el MoDem ha aconseguit reunir més de 80.000 adhesions prèvies, cosa que constitueix una veritable proesa en la tradició centrista–, el resultat elevat de François Bayrou és el resultat de la conjunció de dos factors favorables: el dubte d'un cert nombre d'electors d'esquerra respecte a l'alçada presiden-

El futur del centrisme francès és de tot, menys segur

cial de Ségolène Royal i el sentiment de temor inspirat per Nicolas Sarkozy en una franja de l'electorat de la dreta liberal, no només en l'aspecte econòmic, sinó també en el dels costums o la immigració. Tot i això, s'ha pogut també observar que el potencial electoral de François Bayrou era important i atreia les simpaties d'una gran part dels electorats moderats. En una esfera política en moviment i des de la perspectiva que Nicolas Sarkozy hi serà fora en el termini de cinc anys, no és impossible que François Bayrou renovi els seus bons resultats. Tanmateix, haurà d'estar cinc anys sense tribuna institucional i amb mitjans limitats. I des de la segona volta de les presidencials, no sembla segur que continuï havent-hi per a François Bayrou un veritable espai polític.

NOTES

1. De la mateixa manera que ha passat en la majoria dels vots en què la UDF ha manifestat obertament la seva desconfiança enfront del govern, en aquest cas el grup de la UDF també ha estat molt dividit: la meitat dels seus membres ha preferit, en general, tenir una posició menys ferma i, o bé se n'ha abstingut, o bé s'ha absentat en el moment del vot.
2. Des del punt de vista de la UDF, una de les principals manifestacions d'aquesta entesa, abans de la campanya electoral del 2007, ha estat la reforma dels mètodes d'escrutini regional i europeu que han beneficiat àmpliament la UMP i el PS.
3. D'altra banda, això va provocar grans polèmiques al si del partit. Fins i tot, es van proposar diverses proposicions d'exclusió, tanmateix sense cap èxit arran de l'oposició de Bayrou a prendre aquesta decisió.
4. KATZ, Richard S. i MAIR, Peter. «Changing Models of Party Organization and Party Democracy: the Emergence of the Cartel Party». A: *Party Politics*, núm. 1 (gener del 1995): 5-28.